

Eesti – usuvabaduse paradiis!?

Hea meel on tõdeda, et Juridica seekordne number keskendub usuvabadusele. Mäletan, kuidas 9. oktoobril 2019 Riigikogu konverentsisaalis Eesti Kirikute Nõukogu poolt korraldatud, usuvabaduse teemale pühendatud konverentsil „Usuvabadus Eestis“ jõuti järeldusele, et usuvabadusega on Eestis kõik korras. Valitseb isegi omamoodi ideaalilähedane olukord – paradiis maa peal.

Viis aastat hiljem, käesoleva aasta 5. juunil EELK Tartu Maarja koguduse 800. aastapäeva tähistamiseks Tartu Luterliku Peetri kooli aulas korraldatud usuvabaduseteemalisel seminaril „Usk ja usuvabadus“ püstitati nii mõnegi ettekandja või vestlusringis osalenu poolt küsimus, kas usuvabadusega on ikka Eestis kõik lõpuni korras.

Kui mõni aeg tagasi, 13. märtsil 2020 kehtestati seoses ülemaailmse koroonapandeemiaga eriolukord, tekkisid ka usuvabaduse realiseerumise ja kirikute autonoomse otsustus- ja vastutusõigusega seotud küsimused. Pandeemiat võibki nimetada viimaste aastakümnete üheks olulisemaks usuvabaduse proovikiviks ja seda nii üksikisiku kui ka kollektiivse usuvabaduse realiseerimise kontekstis. Küsimusi tekitasid jumalateenistustel osalemise piiramine ja avalike jumalateenistuste korraldamise täielik peatamine mitmeks kuuks.

Venemaa sõda Ukrainas on toonud Eestis usuvabaduse küsimuse teravamalt esile kui ilmselt kunagi varem pärast Eesti iseseisvuse taastamist. Öhus on rida küsimusi. Kas Eestis registreeritud vene õigeusu kiriku osa ehk Moskva Patriarhaadi Eesti Õigeusu Kiriku ja mõne selle eriosa, näiteks katedraali, koguduse või kloostri juriidiline ja kiriklik ehk kanooniline seotus sõda õhutava ja õnnistava kirikupea patriarh Kirilli või patriarhaadi juhtkonnaga on julgeolekuohuks Eesti Vabariigile või mitte? Kas juriidilisest alluvusest lahtisidumine maandab julgeolekuriskid või mitte? Kas Eestis tegutseva kiriku Moskvast juhitava emakiriku kanoonilisest alluvusest lahtisidumise nõudmine ministri poolt on kiriku autonoomiasse sekkumine ja seeläbi usuvabaduse riive või mitte?

Sõna- ja usuvabadus on asetatud viimastel aastatel samuti omavahelisse pingevälja. Kui rääkida vaenu- või vihakõnest ja osa poliitiliste jõudude soovist seadusesätteid selles küsimuses peenhäälestada, on kristlasi, kes on mures, et tulevik võib tuua sellised piirangud, et Piibli mõnesid kirjakohti ei ole enam võimalik vabalt tsiteerida ilma seadusega vastuollu minemata. Küsitakse ka, kas usulist õpetust või veendumusi võib tulevikus avalikult levitada ja kuulutada ka nendes küsimustes, mille suhtes riigis seadustega loodud tegutsemisruum on mõne usulise õpetusliku seisukohaga võrreldes erinev või vastuolus?

Usulistel ühendustel, eriti sadu aastaid Eesti aladel tegutsenud kirikutel ja kloostritel, on ajalooline ja maailmavaateline (usuline) eripära, millega riik peaks püsivalt arvestama. See on osa põhjusest, miks kirikutele on riigis jäetud autonoomia, millega tuleb ka seaduseid luues arvestada. See puudutab näiteks kiriku järjepideva tegevusega arvestamist, kiriku ülemaailmsuse (katoolsuse) ja oikumeenilisusega arvestamist ning kiriku õpetuslike erisustega (nt vaimulike ametinõuded ja hierarhia, kanooniline õigus, traditsioon jne) arvestamist.

On häáli, kes julgevad kahelda, kas ainult ateistlikust-materialistlikust maailmavaatest lähtumine riiklikes õppekavades ja hariduskorralduses ei tekita usuvabaduse riivet. Kui Eestis ei ole riigikirikut ehk riigiisku/riigiveendumust, ei tohiks riigis tekkida olukorda, kus riigiisuks saab ühel hetkel vargsi ateism, mida ametlikult ja varjamatult soositakse ja eelistatakse. Märgid sellisest tendentsist on minu hinnangul märgatavad.

Mul on hea meel, et käesolevas Juridica numbris mõnede ülalnimetatud teemadega tegeletakse ning antakse ka vastused vähemalt osale esitatud küsimustest.

✦ EELK peapiiskop Urmas Viilma, Eesti Kirikute Nõukogu president